

Differenciált könyvtári módszerek Zákányszéken

Könyvtári foglalkozások

akik ennek az új épületnek a megvalósításában részt vettek, ezt tették. Mindannyiuknak, a fenn tartónak, a célzott támogatást támogatóknak, a tervezőnek, a kivitelezőknek, a könyvtárosoknak köszönöm.

És engedjék meg, hogy a könyvtáros szakma irányítása részéről név szerint megemlítsen azokat a kollégákat, akik talán a legtöbbet tették azért, hogy ma ünnepelhessünk. Szeretettel említem *Arató Attilát*, aki mindent megpróbált ennek érdekében, de a körülmények akkor nem támogatták. Utódait, *Simon Zolit*, és akik közül sosem fogom elfelejteni *Gellér Ferencné*, *Hajni* igen sok munkáját, fáradozását. Álma volt ennek a könyvtárnak a felépülése, és higgye el, hogy a megvalósulás neki is köszönhető. És végül a jelenlegi igazgató, *Eszenyiné Borbély Mária* kitartását, bölcsességét, aki véghezvitte, aki megcsinálta.

Szívből kívánom, hogy ez a könyvtár, amire sok-sok évtizede várt a megye lakossága, jól szolgálja mindazokat, akik erre igényt tartanak. Köszönöm, hogy most együtt ünnepelhetünk.

Skaliczki Judit

Fotók: *JAlbum 7.1 & Chameleon*

Zákányszék. Kis falu Szegedtől 22 km-re. Sík homokvidék. Tipikus homoki tanyás falu, az arra jellemző mezőgazdasági termeléssel. Nagy kiterjedésű tanyavilág, kétlaki életmód, sok munka, küzdelem a homokkal és a szélsőséges időjárással. Ez jellemzi az itt élők mindennapjait. Szerencsére azonban ezen a 2800 főt számláló kistelepülésen nemcsak erről szól az élet. Jelen van a tradicionális paraszti értékrend tisztelete, a hagyományok ápolása, a pezsgő kulturális élet. Egyszerűen jó itt élni, küzdeni, tenni és alkotni a településért, az itt élő emberekért.

Számomra még a felsoroltaknál is többet jelent az „ittlé”. Szülőfalum ez a település, ahol a családom több generációra visszanyúló gyökereket eresztett. Ez erős kötelék, de esetemben nem az egyedüli. Ide köt még más is – a munkám, ami számomra nemcsak a kenyérkeresetet jelenti, hanem magát a HIVATÁST. Igen, így, csakis nagybetűkkel. A helyi munkalehetőségek korlátozott száma miatt már önmagában az is nagy dolog, ha valakinek nem kell naponta ingáznia a munkahelyére. Számomra azonban ennél több is megadatott. Megtaláltam azt a helyet, ahol jól érzem magam, ahol tudok adni és kapni, ahol szívvel-lélekkel szolgálhatom a település lakosságát, és közben megtaláltam önmagam és valós helyemet az életben. Szerencsés vagyok. Valószínűleg jó helyen voltam jó időben. Nem készültem könyvtárosnak, mint ahogyan rajtam kívül még sokan véletlenül kerültek erre a csodálatos pályára, és csak idővel tudatosult bennük, hogy már lételemüké vált a könyvtár és a könyvtárosság – amint én is így vagyok ezzel. Korábban tanári pályára készültem, de érettségi után a megmérettetésen könnyűnek találtattam. Később a szerencsés „véletlenek” vezettek a könyvtár ajtajáig, és egyik napról a másikra már könyvtárosként léptem át azt a bizonyos küszöböt. És mit hoz az élet? A könyvtárban egy kicsit tanár néni is lehetek, amire mindig is vágytam. Utólag már bevallhatom, hogy a könyvtár viszonylagos nyugalma eleinte megrémisztett, hiszen azt megelőzően két évig népművelősködtem. A mozgalmas munka után a könyvtár valóban a nyugalom szigetének tűnt. Persze csak

eleinte. Idővel rájöttem, hogy a könyvtár nem unalmas hely, és annyira válik az ottani élet pezsgővé, élénké, amennyire a könyvtáros ezt fontosnak tartja. Tehát kiderült, hogy a kulcs az én kezemben van! Rajtam múlik, hogy mennyit tudok és akarok kihozni a könyvtárból, milyen is legyen ott az élet!?

1988 óta vagyok könyvtárosa a zákányszéki könyvtárnak. Az előzőekből már biztosan kiderült, hogy egyedül látom el a könyvtárosi feladatokat. Talán érdemes lenne azon elgondolkodni, hogyan befolyásolja egy egyszemélyes intézményben a könyvtáros személyisége a munka színvonalát, minőségét akár pozitív, akár negatív értelemben. Sőt az is megérne egy hosszabb gondolatmenetet, hogy vajon a könyvtár hogyan befolyásolja a könyvtáros személyiségét. Hiszem, hogy nekem nagy szükségem volt a könyvtárra ahhoz, hogy a személyiségem kiteljesedjen. Én legalább annyit kaptam az intézménytől, az olvasóktól, mint amennyit remélhetőleg adni tudtam...

A könyvtárban egyedül vagyok, de nem magányosan. Az egyedüllét arra vonatkozik, hogy nincs egy társ, egy kolléga, akivel meg lehetne osztani a feladatokat és a gondolatokat. Ez az egyedüllét nagymértékben meghatározza a munkához való hozzáállást. A munka sokrétűségéből, összetettségéből adódik, hogy minden egyes munkafolyamatban jelen kell lenni, a tervezés, a szervezés, a kivitelezés és az értékelés mind-mind az adott személy felelőssége. Kezdő könyvtárosként elsősorban hátrányként éltem meg, hogy nincs segítség, nem oszlik meg a munka, nincs másik személy, akire számítani, támaszkodni lehetne, aki az én személyes hiányosságaimat ellensúlyozná. Idővel azonban rájöttem, hogy ebből az egyedüllétből akár profitálni is lehet, hiszen az egyént arra ösztönzi, hogy önmagából igyekezzen kihozni a maximumot a felkészültséget és a munkához való hozzáállást illetően. Ennek érdekében folyamatosan törekedtem a személyes minőség fejlesztésére, hogy tanulással, kellő mértékű felkészültséggel és önbecsüléssel minőségi munkát nyújthassak.

Egy kis könyvtártörténet...

Zákányszéken a könyvtár 1958-ban kezdte meg működését a művelődési ház épületében. A kezdeti állományt mindössze 54 darab könyv jelentette. A 16 m²-es, fűtetlen könyvtárhelyiségben eleinte zárt szekrények-

ben tárolták a könyveket. Nagyobb változást az 1974-es esztendő hozott, amikor átadták az 54 m²-es, új könyvtárhelyiséget a művelődési ház egyik szegletében. 1995-ben a művelődési ház feladatköre alapfokú művészetoktatással bővült, ami a könyvtár életében funkcióváltozást eredményezett. 1995-től 2004-ig kettős funkciójú – iskolai és községi – könyvtárként működött az intézmény.

2002-ben fordulópontra következett be a könyvtár életében! Egy szükségmegoldás eredményeként a művelődési ház épületéből a könyvtárnak el kellett költöznie. Az épületben folyó művészetoktatás miatt bizonyos törvényi előírásoknak meg kellett felelni, és szükség volt arra az 54 m²-es alapterületre is, ahol a könyvtár már évtizedek óta működött. A helykeresés nem volt egyszerű, és nem is kínálkozott rá sok lehetőség. A legésszerűbb és legkisebb költségvonzatú megoldásnak az látszott, hogy a könyvtár a Rendezvényházba kerüljön át, ahol ekkor már a teleház is működött. Aggályos volt viszont, hogy a könyvtár a megszokott környezetéből kiszakítva, egy másik helyen hasonlóan be tudja-e majd tölteni funkcióját, nem veszít-e majd olvasókat, meg tud-e újulni, szebbé, jobbá válni a szűkös anyagi lehetőségek között. A költözés azonban nem várt eredményeket hozott! A két intézmény komplex információs központtá vált a település gócpontjában. A teleház tökéletesen kiegészíti a könyvtár hiányos informatikai és technikai felszereltségét, a könyvtár pedig teljes állományával segíti a teleház munkáját.

A jelenlegi könyvtárhelyiséget a volt házasságkötő terem és egy kisebb irodahelyiség megnyitásával alakították ki. Közel 80 m² alapterületen, 12 ezer kötetes állománnyal várja a könyv-

tár látogatóit a korábbinál tágasabb, esztétikusabb környezetben. Az új hely új lehetőségeket kínált. A nagyobb alapterület végre lehetővé tette, hogy rendszeressé váljanak a könyvtári foglalkozások, a szélessávú internet segítségével felgyorsult az információhoz jutás sebessége, a könyvtárközi kérések száma ugrásszerűen megnőtt (éves szinten száz fölé emelkedett), a beíratkozott olvasók száma évről évre emelkedik. A község központjában a könyvtár a figyelem középpontjába került és olyan helyé vált, ahova „csak úgy” is szívesen betérnek az emberek. Az utóbbi évek pozitív változásainak köszönhetően mára már közel ötszáz olvasója van. Ami külön örömdetes, hogy az a réteg, amely korábban egyáltalán nem járt könyvtárba, az utóbbi években aktív használóvá vált. Mivel az épületben falugazdász iroda működik, az östermelők az ügyintézés hosszadalmas várakozásai alkalmával a nyitott könyvtárajtó hívogatásának engedve rendszeresen betérnek. Ha már az alkalmi látogató átlépi azt a bizonyos könyvtárküszöböt, akkor biztosan nem távozik könyv, információ, folyóirat vagy egyszerűen csak egy jó szó nélkül. Sok ilyen, úgymond „alkalom szülte” olvasója lett a könyvtárnak az elmúlt időszakban.

Persze ezeket az olvasókat meg is kell tartani. A legtöbb, amit egy kistélepülés könyvtárosa ennek érdekében megtehet, az éppen az, hogy az olvasók ne érezzék, hogy ők egy korlátozott lehetőségű kis könyvtár használói! A kistélepülésen élők olyan sok szempontból szenvednek hátrányt, hogy mindent el kell követni annak érdekében, hogy ez a kultúra, a művelődés, az információszolgáltatás terén a legkevésbé legyen érezhető. Ha nincs kiszolgáltatott helyzet, hanem

helyette bizalom, odafigyelés, empátia van, akkor visszatérnek, és aktív használókká válnak. Lehet, hogy kistélepülésen a használók más jellegű kérésekkel/kérdésekkel fordulnak a könyvtárosokhoz, mint egy nagy könyvtárban, de tudni kell azt, hogy számukra azok a kérdések ugyanolyan fontosak, mint bárhol bárki másnak a sajátjai.

A különbség tehát nem az igényekben, hanem a lehetőségekben rejlik, és nekünk, könyvtárosoknak az igazán nagy felelősségünk

abban van, hogy a lehetőségeket igyekezzünk minél jobban az igényekhez igazítani. A könyvtáros mint egy jó útjelző tábla folyamatosan ott áll az olvasó és a keresett dokumentum, információ közötti úton. Segíti a tájékozódást, az elérést, mindezt úgy, hogy egyfajta önállóságot biztosít az olvasónak, ügyelve arra, hogy közben ne érezze magát magányosnak, kiszolgáltatottnak. Ez bizony nem könnyű feladat.

Az utóbbi évek tapasztalata azt támasztotta alá, hogy a könyvtár jó működése szempontjából legalább olyan fontos maga a környezet, mint az ott folyó munka. Elengedhetetlen, hogy a könyvtár miliője megnyerő, esztétikus legyen, egy olyan hely, ahova egyszerűen csak jó belépni és visszatérni. Az alapterület bővülése önmagában még nem törvényszerűen eredményez minőségi változást a könyvtár életében, de a helyiség adta lehetőségek maximális kihasználásával, egységes könyvtárkép kialakításával a könyvtár üzeni tud a külvilágnak. Ebben a külső kommunikációban kódolva jelen van az az üzenet, hogy a könyvtár környezetével, díszével, virágaival igyekszik a használó kedvére tenni. Az olvasók megértik ezeket az üzeneteket, és elismerik, hálásak érte, hogy ők fontosak, hogy a könyvtárban minden nekik készült, róluk szól. Mindez nem elsősorban pénz kérdése, hiszen filéres alapanyagokból látványos díszeket készíthetünk, a falon elhelyezett idézetekkel üzenhetünk, a vidám, színes dekorációkkal jó hangulatot teremthetünk. Egyszer egy kis olvasóm azt mondta: „*Hogyha itt nincs ötezer vidámság, akkor egy sem!*” Kell ennél nagyobb elismerés egy olyan könyvtárosnak, aki saját kezűleg készítette el a könyvtár valamennyi dekorációját?

Könyvtári foglalkozások – differenciált módszerek

Ha már a gyerekeknél tartunk, akkor itt meg kell állnom. Ugyanis elérkeztem ahhoz a területhez, amely számomra a legfontosabb a könyvtárosi munkában, és ez a gyerekekkel való foglalatosság. Egyszemélyes könyvtárban tevékenykedve a könyvtárosnak minden egyes munkafolyamatból ki kell vennie a részét. Számomra ezen belül a leghangsúlyosabb, amolyan „szívemcsücske” területe a munkámnak, amikor az általános iskolai osztályok ellátogatnak a könyvtárba és részt vesznek a könyvtári foglalkozásokon. Praktikus okokból mindezt magyarázhatná az is, hogy nincs pénz rendezvényekre, ezért a könyvtáros igyekszik anyagi ráfordítás nélkül megtölteni tartalommal „A könyvtár rendezvényei” rovatot a munkanaplóban. Ez ugyanis nem kerül pénzbe, egyszerűen „csak” meg kell szervezni, és le kell bonyolítani a foglalkozásokat. Ennél azonban sokkal többről van szó...

A könyvtárhasználati ismeretek átadása a könyvtáros feladata, de az órák felépítése, minősége már kevésbé számon kérhető. Sok plusz időt és energiát igényelnek a felkészülések, és ezt nem mindenki tudja vállalni. Pedig ezek a csoportos találkozások meghatározóak, és kedvező lehetőséget teremtenek a könyvtár üzeneteinek közvetítésére az olvasóvá nevelés érdekében. A valós céloom ezekkel a foglalkozásokkal elsősorban az, amit már általánosságban megpróbáltam megfogalmazni. Mindez a gyerekekre vetítve azt jelenti, hogy ne érezzék hátrányát később annak, hogy ők egy kistélepülés könyvtárában sajátították el az alapismereteket. Mára elmondható, hogy ezek a foglalkozások túlnőtték a könyvtári ismeretek egyszerű átadását, már sokkal inkább a játszva tanulásról, a közös élményekről, benyomásokról szólnak, melyek reményeim szerint évek múlva visszaköszönnek majd a gyermekek emlékeiben. A könyvtárban átlagosan kéthetente kerül sor rendhagyó foglalkozásokra, melyeken alkalmanként körülbelül 25 tanuló vesz részt. A tanév végén örömmel szoktam konstatálni, hogy év közben valamennyi általános iskolai osztály megfordult legalább egy alkalommal a könyvtárban. Vannak rendszeresen visszatérő csoportok, melyek két-háromszor is ellátogatnak egyetlen tanév alatt. A foglalkozások pozitív hatása azonnal érezhető. Azokon a

napokon, amikor délelőtt foglalkozást tartok a gyerekeknek, délután egymásnak adják a kilincset, mindenki olvasni akar. A foglalkozások természetesen a könyvekre épülnek, de soha nem kényszer ezeknek az elolvasása. Inkább igyekszem csalikat állítani a gyerekeknek, és a témához kapcsolódó érdekes részletek felolvasásával felkelteni az érdeklődésüket egy régóta polcon szunnyadó könyv iránt. Ezekről a „csalíkönyvekről” aztán egy csapásra eltűnik a por, és kézről kézre adják egymásnak. Mindezt egy személyes könyvajánlóval nem lehetne elérni, ehhez kell az a csoportos együttlét, amikor a könyvtáros egységesen közvetítheti a könyvek üzeneteit a gyerekeknek.

Egy kistélepülés könyvtárosa olyan szerencsés helyzetben van, hogy személyes ismerősként köszönheti a könyvtárba ellátogató valamennyi gyereket. Az első látogatás alkalmával kialakul egy bizonyos kép az adott osztályról. Az észrevételemet megfogalmazom és rögzítem, megkönnyítve a későbbi közös munkát. Osztályonként külön-külön dossziéban sorakoznak a már megvalósult órák vázlatai, mintegy irányt mutatva a későbbiek tervezéséhez.

A kölcsönös ismeretség többféle pozitívumot tartogat. Egyrészt egyfajta bizalmi viszonyt jelent a felek között, másrészt az osztály összetételének, érdeklődési körének, temperamentumának ismeretében a foglalkozás „részabható” az adott osztályra. Azáltal, hogy minden osztálynak egyéni módszertan jár, a foglalkozások sikeresebbek és eredményesebbek lettek. Az óravázlatok a szerint változnak, csiszolódnak, hogy milyen összetételű osztály látogat el a könyvtárba. A nyugodt társaság fogékony a mesehallgatásra, a felolvasásra, nem zavarja őket, ha többet hallják az én hangomat, mint a sajátjukat. Ugyanez ellenkezőleg igaz a hangosabb, mozgékonyabb osztályokra. Ők igénylik, hogy a saját hangjukat is hallják és hallassák. Velük inkább eljátsszuk a mesét jelmezzel, díszlettel, vagy éppen vetélkedővel dolgozunk fel egy adott témát, így észrevétlenül vonom be őket. Hiszem, hogy a könyvtárosi munkában is vezérelv a gyerekekkel való foglalkozások alkalmával a következő klasszikus idézet: „Mondd el és elfelejtem; Mutasd meg és megjegyzem; Engedd, hogy csináljam és megértem.”

A kiindulópont mindig a tervezett foglalkozás témája, mely a tananyaghoz, a pedagógusok

kéréséhez igazodik. A repertoár már elég széles, és az igényeket követve folyamatosan bővül. Néhány téma ezek közül: *Tájékozódás a könyvtárban, a Tudományok Palotájában; Időutazás Mátyás király udvarába; Rendhagyó illeten, avagy mit vár el a könyvtár tőlünk?; A nagyvilágban rókaszemmel – játékos vetélkedő; A könyvtár iránytűje: a katalógus; A könyvtár mint forrásközpont; Hazánk fővárosa, Budapest; Könyves barátkozások; Család – szeretet; Időutazás Arany Jánossal; A Bolond Mihók c. mese feldolgozása; Móra Ferenc élete; Petőfi Sándor élete és költészete; Történelmi személyek a lexikonokban; Téli népszokások; Rendhagyó szüni-dei könyvajánló.*

Kiragadnék néhány példát az említett felsorolásból, kicsit felidézve a foglalkozások hangulatát.

Időutazás: Képzeltbeli időgéppel történik, de egyáltalán nem zavarja a gyerekeket, hogy az időgépet is úgy kell elképzelniük. Az óra azzal kezdődik, hogy egy vállalkozó szellemű gyerek elvállalja az időgép kezelését, mely akkor indul, ha beírjuk az aktuális évszámot, ahova utazni szeretnénk. Ha nem tudják előre, hogy kiről fog szólni a foglalkozás, akkor én diktálom a számokat. Ha olyan híres személy a téma, akiről ők már korábban tanultak, akkor tőlük kérem az adott személy születési évét, és az időgép csakis akkor indul el, ha a gyerekek pontosan tudják azt. Már az utazás pillanatait is teljes átéléssel reagálják le a gyerekek, csukott szemmel, egymás kezét fogva, a földön és a kis székeken ülve, zötykölődve. Amint „megérkezünk” és kinyitják a szemüket, már a kezemben tartok egy képet, egy könyvet, mely segít nekik abban, hogy elképzeljék, hol is járunk. Mátyás királyról szóló óra esetén ez a kép a kolozsvári Hunyadi-házat ábrázolja, ahol született. Természetesen nem maradhat el a térkép sem, és annak tisztázása, hogy hogyan alakultak régen a nagy Magyarország határai és hol található jelenleg Kolozsvár. Ezt követően rövid felolvasással felidézem annak a pillanatnak a hangulatát, amikor megérkeztünk, és arra kérem őket, hogy képzeljék el, mit látnak: például nagy hó van, az ablakon bekukucskálva pislákol a gyertyaláng, egy asszony vajúdik... A többit már ők mesélik el a fantáziájukra hagyatkozva. Óra közben előkerülnek térképek, művészeti albumok, életrajzi lexikonok. Igyekszem minél többet mesélni az adott személy gyermekkoráról, mert az életkori saját-

tosságokból adódóan ez közelebb hozza őt a gyerekekhez. Nagy élvezettel hallgatják, hogy milyen külső és belső tulajdonságai voltak Hunyadi Mátyásnak a velük azonos életkorában. A foglalkozás végén egy teszt kitöltésével szoktam felmérni, hogy mit sikerült megjegyezniük az elhangzottakból. Általában minden kérdésre tökéletes válaszokat adnak. Egy kellemes élményem is volt az első időutazásunk alkalmával. Mikor lezártam az órát és megköszöntem a figyelmet, egy kislány jelentkezett és aggódó hangon megkérdezte: „Edina néni, nem utazunk vissza a jelenbe?” Ekkor értettem meg, hogy az óra hiteles volt, és elérte célját.

Rendhagyó illeten: Általában április 1-jén, fordított napon szoktam megtartani ezt a rendhagyó foglalkozást az első osztályosoknak. Ilyenkor szerepet cserélek a gyerekekkel, rájuk bízom a könyvtárat és megkérem őket, hogy amíg távol vagyok, nagyon figyeljenek és vigyázzanak rá. Előzőleg nagy vonalakban elmondom a kölcsönzés és a viselkedés szabályait, de különösebben nem részletezem, hiszen az igazi tanítás csak ezután következik. Pár pillanat alatt átöltözöm, és hátizsákkal, uzsonnával a kezemben térek vissza közéjük. Folyamatosan vétek a könyvtári illeten és a kölcsönzés szabályai ellen, például nem köszönök, válogatás közben uzsonnázom, néhány könyvet a hátizsákba rejtek, a könyveket nem gerincükkel kifelé teszem vissza a polcra, nem használom a jelzőt, véletlenszerűen teszem vissza a levett könyveket, legalább tíz könyvet összepakolok kölcsönzésre a megengedett öt helyett, és végül köszönés nélkül távozom. Mikor visszatérek közéjük, a legnagyobb felháborodással mesélik el nekem, hogy mi történt. A későbbiekben soha nem tapasztaltam, hogy a látott rossz példákat követték volna vagy vétenének a szabályok ellen. Külső szemlélőként ráébrednek, hogy ez a viselkedés nem helyénvaló a könyvtárban.

A témák tehát változatosak, és már régen túlnőtték a hagyományos könyvtárhasználati foglalkozások kereteit. Ezek az alkalmak már nem egyszerűen az ismeretek átadásáról, a tanulásról, hanem a közös gondolkodásról, a játékos ismeretszerzésről, a könyvek megszerettetéséről, a kellemes környezetben, jó hangulatban eltöltött, önfeledt együttlétről szólnak...

Paraginé Tóth Edina